

procese savremenog urbanog društva. »Tajna društva« i »Rasni problemi« su odeljci kojima se završava ova knjiga. U zaključku autor govori o perspektivama grada i problemima stanovanja. Rast »urbanog dinosaursa« razmatra se kroz dilemu napretka i opasnost opstanka.

Knjiga prof. Cvetka Kostića »Grad i vreme« značajno je inovirana u odnosu na knjigu »Sociologija grada«, koja je objavljena 1973. godine. Poseban napor autor je uložio da poboljša strukturu rada i proširi pojedina poglavila. Naročito je uveličao deo značajno proširen, što daje posebnu dimenziju ovom novom izdanju.

Kostić je ovu knjigu pisao jasnim stilom i bez mnogo citata, što je veoma važno kada je u pitanju šira čitalačka publiku. Takav način pisanja daje knjizi dimenziju jasnosti i čitljivosti. Vidljiv je trud autora da uvek precizno objasni etimološku i teorijsku dimenziju svakog pojma. Sve to utiče da i naj složeniji problemi grada na kraju čitanja postaju jasni i onima koji nisu specijalisti za ovu oblast. U svakom slučaju, ova knjiga i dalje ostaje jedan od kamenih temeljaca naše urbane sociologije, neophodno polazište grada i štivo za svako istraživanje problema grada.

»SAMERHIL – ZA I PROTIV«, »Prosveta«, Beograd 1982. (Prevod: Dejan Petrović)

Piše: Jelena Stakić

Poznata knjiga engleskog pedagoga Aleksandra Nila »Slobodna deca Samerhila«, objavljena u prevodu na naš jezik u biblioteci »Dvadeseti vek« pre dve godine, doživela je za kratko vreme i ponovljeno izdanje. Pouzdan znak da je izazvala veliko interesovanje, i da je našla, čini nam se, na određenim prijem kod naših čitalaca, pa i mnogih kritičara. U svetu je, međutim, Aleksandar Nil izazvao mnogo više polemika, pa i žučniti polemika, nego kod nas. Nedavno je u istoj biblioteci (»Dvadeseti vek«) i u prevodu istog prevedioča (Dejan Petrović) izšao zbornik »Samerhil – za i protiv«. Autori priloga su poznati ili manje poznati strani autoriteti za vaspitanje, ili društveni kritičari, među njima i Erich From, Bruno Betelhajm, Ešli Montegau, kao i naš stručnjak Naum Dimitrijević, čiji napis nosi karakterističan naslov »Ni za Samerhil, ni protiv njega«.

Naumović je dao opšti pregled Nilovih shvatanja izloženih u knjizi »Slobodna deca Samerhila«; kad se ona posmatraju na tako uopšten način kao što to Naumović čini, zaista je teško biti nepokolebljivo za ili ogorčeno protiv Nila. »Vrednost knjige, zbog koje nismo protiv nje« – piše na autor – »jeste moć njenog podsticanja na razmišljanje o značaju vaspitanja, o vaspitanju slobodnog čoveka koji će izlaziti kao pobednik u sukobu sa mašnom ili ideologijom koja želi da ga porobi.«

Citajući priloge ostalih autora, vidimo da i oni koji su s konkretnim povodom izrazito za, obično imaju i izvesnih ograda, kao što ni oni koji su, takođe s konkretnim povodom, protiv, najčešće ne odriču Nalu baš sve vred-

nosti. Nilov se »Samerhil« uzdiže iz različitih razloga, iz različitih razloga se i opovrgava. Ono što je, uz sve međusobne razlike, zajedničko pristalicama s jedinim i protivnicima s druge strane, to je što jedni za druge tvrde da nisu dobro razumeli osnovne Nilove postavke.

Evo kako to izgleda kod Ericha Froma koji, smatrajući da je osnova Nilova poruka – ljubav prema životu, uglavnom drži Nilovu stranu: »Izbegavanje sile je ono što čini osnov principa slobode za dete. Nil je bio kritikovan zbog svoje navodne hiperraspštenosti: svako dete bez ograničenja može da radi što želi. Besmislica! Oni koji su na taj način kritikovali Nilu očigledno ga nisu razumeli, uprkos činjenici da je svoje ideje sasvim jasno izložio u »Samerhil«.«

A evo jednog primera takvog nerazumevanja; citat je iz priloga Lujze Bejts Ejmz, poznatog američkog pedagoga i autora knjiga namenjenih roditeljima: »Osnovni utisak koji stičem čitajući »Samerhil« jest da je g. Nil čovek koji ne može da podnese restrikciju bilo koja vrste. Izgleda da ima gotovo patološku potrebu da od deteta odstrani sva uobičajena ograničenja discipline, a takođe i skoro očajničku potrebu da se identifikuje sa buntovnim detetom protiv roditeljskog ili bilo kojeg drugog autoriteta, uključujući i sopstvene.«

Ili, kod iste kritičarke Nilovog »Samerhila«: »Izgleda da mnoge Nilove zamisli potpuno protivrečte prilično široko prihvaćenom načelu vaspitanja dece koje se sastoji u tome da dete, pomoću discipline koju mu najpre nameću drugi, postepeno ostvaruje željeni cilj – samodisciplinu.«

Bruno Betelhajm je Nila razumeo sasvim drugačije, toliko drugačije da videnju poput ovoga Bejts-Ejmzove smatra izvitoperavanjem Nilove misli. Evo kako Betelhajm tumači Nilovo razvijanje (Ejmzova bi rekla »nerazvijanje«) samodiscipline u dece: »... suviše malo discipline može u dugoročnom smislu da bude štetnije nego suviše mnogo. Ako je to ono čemu je Nila, od svih ljudi, poučilo iskustvo – trebalo bi da obratimo pažnju na njevo upozorenje.«

Ali za dete je od svih disciplina najbolja samodisciplina roditelja i vaspitača. To je ona vrsta samodiscipline koja nas sprečava da iživljavamo sopstveni teskobu i potrebe na drugima, a naročito ne na svojoj deci. . .«

Ovo sučeljavanje citata bilo je potrebno da se u eventualnom prepričavanju ne bi razvili novi nesporazumi. Osim toga, citati ukazuju na ono oko čega Nilove pristalice i protivnici najviše lome kopljia: to je kontroverza disciplina-stega-autoritet ili sloboda-ljubav-raspštenost. Pojmovi, premda potpuno različiti, u pisanju kritičara kao da se mešaju, čak i poistovećuju. Nije čudo što se kritičari, bili za, bili protiv, tako malo međusobno razumeju.

Verovatno je u pravu Bruno Betelhajm kad kaže kako se, ako se i ne slaze sa svim teorijskim formulacijama Aleksandra Nila, nuda da će »njegovi sledbenici uvideti činjenice i da neće nastojati da njegovu filozofiju pretvore u ubistvenu praksu.«

Da je takvih nastojanja bilo, najbolje svedoči druga Nilova knjiga, napisana iz neophodnosti da se roditeljima i vaspitačima predoči kako su često pogrešno shvatali njegov »Samerhil«. Naslov te druge knjige je toliko rečit da ga je dovoljno samo navesti. On glasi: »Sloboda – ne razuzdanost«. No, kako će to ko razumeti – ostaje otvoreno pitanje.

France Bernik: »TIPOLOGIJA CANKAROVE PROZE«, »Cankarjeva založba«, Ljubljana 1983. Piše: Denis Poniž

Sada, kad je već nekoliko godina celokupno Cankarovo delo pred nama – u njegovim Sabranim delima, uključujući i pisma, i kad je za nama i međunarodni simpozijum povodom 100. godišnjice njegovog rođenja (1976), čini se da je došlo vreme za drugačije, produbljeno interpretiranje Cankarevog književnog stvaralaštva. Ovakvo interpretiranje verovatno su već nagovestile knjige Ivan Cankar i evropska literatura (1964) i Sluge, heroji, ljudi (1967) pokojnog Dušana Pirjevecu, a tu možemo uključiti i analize Cankarove dramatike, koje su – svaku u posebnoj monografiji – objavili pokojni Primož Kozak i Taras Kermrauer.

Medu cankarologe koji novim metodološkim postupcima analiziraju umetnički opus ovog velikog pisca i dramatičara, svakako spada i dr France Bernik. Prošle godine je u »Kondoru« objavljena njegova analiza Slika iz snova, ove godine obimna monografija Tipologija Cankarove proze, koju je u opremi Janeza Bernika objavila »Cankarjeva založba«. To je kapitalno delo od skoro 600 stranica, koje je sebi uzelo u zadatak da analizira »skoro 400 pripovedačkih jedinica« – kako autor kaže u uvodu – i pokušalo da odgovori na pitanje »kako pri jedva uočljivom estetskom treperenju u piščevom opusu razlikovati centralna od manje značajnih i manje karakterističnih proznih dela.«

Cankarova proza – a spomenutih 400 jedinica, od kratke vinjete do romana, to verovatno dovoljno uverljivo potkrepljuju – predstavlja centralnu preokupaciju ovog pisca, koja buhvata vremenski period od crtica iz mladosti iz 1892. do poznih dela iz 1918. godine. Ovo vreme je toliko dugo i stvaralački tako bogato da je Bernik mogao da ga podeli na neke posebne, kraće periode, s karakteristikama koje nije moguće zanemariti.

Prvi period obuhvata »vreme crtica iz mladosti« od 1882. do 1899. godine. Karakteristika tog perioda je to da u njemu otkrivamo osnove svih Cankarovi pripovednih elemenata iz kasnijih perioda. Poseban tipološki oblik predstavljaju Vinjete iz 1899. godine s elementima impresionizma i simbolizma, o čemu je u svojoj raspravi govorio Anton Ocvirk. Posle te godine Cankarovo interesovanje se pomera ka opsežnijoj prozi i romanu, kao što su: Tudinci, Krst na gori, Martin Kačur, Na klancu, Kuća Marije Pomoćnice, Gospa Judita, Nina, Milan i Milena. To je i period izrazite autobiografske proze, npr. Na klancu ili Novi život. U takozvanom bečkom periodu nalazimo i moralnu i socijalnu satiru, kakvu sadrži zbirka Priče iz doline Šentflorianske. U poslednjem periodu, između 1909. i 1918. godine, nalazimo odjek bečkog perioda, dakle prvenstveno ambivalentnu pripovetku i novelu, materinske crticice čiji su koren u vremenu pre bečkog perioda, kao i autobiografsku pripovetku, kakve su Moj život ili Grešnik Lenart. Posebno место zauzimaju već spomenute Slike iz snova, za koje Bernik opravdano navodi da »su organski zaključak razvojnog luka Cankarove umetnosti«.

trifl tomislav, akvatinta